

izvori glasova dijaspore

ana šomlo

Glasovi dijaspore kao i većina drugih knjiga, nastala je sticajem neobičnih okolnosti i, od zamisli do epiloga, imala vlastiti put na kome je njen autor bio više hroničar no romanopisac. Pre no što će se odseliti u Šbajcarsku, doktor Zdenko Levental, profesor Medicinskog fakulteta u Beogradu i autor dela »Švajcarac na Kajmakčalanu« – o Rudolfu Arčibaldu Rajsu – zamolio me je da završim njegovo istraživanje »Jevrejska književnost na tlu današnje Jugoslavije, od starog veka do danas«. Tema mi je već samim svojim naslovom i vremenom delovala zastrašujuće, ali tokom nekoliko godina rada bila je prihvaćena i objavljena kao bibliografska jedinica u sedamnaestotomnom izdanju »Enciklopedije Judaïke« kuće Keter u Jerusalimu.

Tragajući po starim hebrejskim rukopisima, zapazila sam da neki podaci ukazuju da su Sefardi, kada ih je 1521. iz Španije izgnao kralj Ferdinand i Izabela, stigli u Beograd, zatekli jevrejsku aškenasku opštinu.

U mnogim dokumentima i zapisima kao jedna od najznačajnijih ličnosti beogradskih Jevreja, pominje se Josif Almoslino, rabin i pisac, direktni potomak Don Avrama Almoslina i Don Avrama Koronobriala koji su dugo čamili u kazamatima Katalonije i spašeni na lomači. Iz te loze potiče i Baruh Almoslino koji je 1492. izgnan iz Španije, došao u Solun i postao osnivač poznate porodice naučnika, zanimljivih ljudi i lepih žena na Balkanskom poluostrovu. Tako je iz Soluna doputovao 1660. u Beograd dvadesetogodišnji Josif Almoslino, da bi dve godine kasnije postao rabin i oženio se Leom, čerkom Simhe ha Koena, dotadašnjeg rabina koji je pozvan u Budim da bude naimenovan za glavnog rabina tamоšnje sinagoge. Ime Almoslino odjednom je počelo da mi se ukazuje neočekivano na mnogim mestima, ne samo u rukopisima i dokumentima, već na putovanjima, u Jerusalimu, Istanbulu, u Londonu... Nailazila sam na njihove grobove, zapise, spomenike. Izvesni skulptor Almoslino izvajao je Majmonidesovu bustu pred sinagogom u Kordobi.

Jednog dana upoznala sam Ženi Lebl iz Tel Aviva u Jevrejskom muzeju u ulici Sedmog jula u Beogradu i od nje saznaла mnoge pojedinosti o stradanju Jevreja koji su 6. septembra, zauzećem Beograda od Austrijanaca, proterani i svoje živote okončali u logorima kraj Osijeka. Bilo je to 1688. godine.

Još od dana kada sam po nagovoru profesora Leventala, šezdesetih godina, počela da se bavim jevrejskom tematikom, beležila sam sve podatke o Almoslinima, bez ikakve zamisli da o njima pišem. Jednostavno, privlačilo me je njihovo ime.

Paralelno, dok sam zapisivala te podatke, nailazila sam na razne ljude od kojih sam saznavala o događajima koji na prvi pogled nemaju nikakve veze sa Almoslinima, ali se kasnije ispotavljaju da su sudbinski vezani za njih i neraskidivo čine sagu koju sam zapisala.

Događaji koji se u naše vreme odvijaju provociraju reflekske koji se odnose na neko drugo vreme, ali ne sasvim i na druge ljude. Oni su odeveni u drugo ruho, bave se profesijama našeg vremena, ali hodaju predelima u kojima su živeli njihovi samo prividno zaboravljeni i nestali preci. Jer, geni su veoma moćni, oni se sele u ličnosti koje im odgovaraju i doživljavaju sudbinu koja im je namenjena.

Dogada se, ne jednom, da srećemo ličnosti u čijim očima prepoznamo pogled, da se nađemo u situacijama u kojima nam je prepoznatljiv nečiji glas, znan gest nečije ruke. Ponekad učinimo nešto kao da nas je tuda volja pokrenula, mada sami ne bismo tako postupali. Ponašamo se kao na nekoj reprizi, gde nam je u određenom ambijentu data uloga koju moramo da odigramo.

Naša epizoda je u toku, ali ona traje kao celina pre nas i nadživeće nas. Kada ugledamo Beograd prvi put čini nam se da smo u nečijoj kući već bili, prepoznajemo ljude, stvari i ponašamo se shodno jednoj celini i vremenu u kome se trenutno nalazimo.

U sagi o Almoslinima i njihovim savremenicima pojavljuju se ličnosti koji izgovaraju monologe i dijaloge u svojim terminološkim varijantama. Kostim se menja, scenografija takode, ali postoji uslovljeno pretvarjanje energije koja samo menja oblik, ali je neuobičajena. I »Ništa nije tako duboko zakopano u zemlju da se jednog dana ponovo neće pojaviti na njenoj površini« – reči će profesor Alfred Vajs, jedna od ličnosti ovih zapisova, mada on neće biti ni prvi, ali ni poslednji čovek koji te reči saopštava.

Kada mi se, tako prošlog leta učinilo da sam sve što se o Almoslinima zabeležilo pročitala, palo mi je na pamet da prelistam telefonski imenik. Zaključila sam, kao što sam i prepostavljala, da ču to ime još samo sretati na jevrejskom groblju u Beogradu.

»Onaj koga tražiš obično stanuje kraj tebe. To se ne može objasniti kao iskustvena činjenica. Ona ima tako duboko obrazloženje da je ne možeš omesti čak ni kada naročito ideš za tim. To dolazi otud što o traženom susedu ne znaš ništa. Ne znaš naiče ni da ga tražiš ni da on stanuje kraj tebe, ali on onda sasvim sigurno stanuje kraj tebe(...)«, zapisaо je Franc Kafka u svojim »Dnevnicima«.

Zamolila sam i Milicu Kraus Mihajlović, kustosu Jevrejskog muzeja, da mi pomogne ukoliko može da nade podatke o poslednjim žiteljima ove porodice u Beogradu. Od nje sam tada saznaла da neposredno u mom susedstvu, samo nekoliko kuća nas razdvaja, stanuje Rea Almoslino Rot. Godinama sam je sretala, a da nisam znala njeni ime. Međutim, izgovorene reči nisu uvek i najbitnije.

Posetila sam tako poslednju ličnost koja je kao devojačko ime nosila prezime svog oca, beogradskog apotekara Nisima Almoslina. On je zajedno sa suprugom Terezom i sinovima Josifom i Elijasom bio od 1941. u partizanima. Iz rata se vratila samo Rea.

U porodici Almoslino bio je odvajkada, još iz španske postojbine, običaj da se najstarijem sinu da ime po dedi Josifu. Tako mi se učinilo da je jedan krug zatvoren, porodična loza koja se u Beogradu tri stoljeća granala, samim tim što nema preživelih muškaraca, prekinuta je. Naravno, to je samo prividno, jer u očima potomaka Josifa Almoslina iz Soluna i danas se može prepoznati njegov pogled.

U ovoj zabeležci izostavljena su mnoga lica, a događaji ostali neispričani i to najčešće oni koji su autora inspirisali da napiše *Glasove dijaspore*. Bilo je suviše malo vremena i prostora da uđu u ovaj okvir, a trebalo je ostaviti i nekom drugom da ih nastavi.

tajna istorija

dimitrije durakovski

2.

»Ne retko mi se dešava da svoj pogled satima držim uperen u jedno mesto, ili da gledam neku prirodnu pojavu, za nekoga veoma običnu, kao što je, na primer, kretanje oblaka.«

3.

»Desilo mi se jednom (sedeći na klupi pored jezera i gledajući vodu kako se polako kreće) da i sam budem objekat posmatranja nekoj ličnosti koja je sedela na klupi na desetak metara udaljenosti od mene. Nije bilo nikoga sem mene i njega, a kako sam mogao da vidim, pošto je padao mrak, on je bio isuviše običan, bez ma kakvih belega koji bi njegovu pojavu učinili uprečljivijom. Kakav je bio on sam takva je bila i njegova odeća. Pa, dobro, pomiclio sam, mogu da prepostavim što će biti, čitao sam u knjigama. Čim ustanem i krenem on će malo pričekati dok se ja ne udaljam i onda će početi da me prati. Odlučno sam ustao i pošao očekujući korake iza sebe. Uzalud. Ništa od onoga što sam zamišljao. Čovek je mirno sedeo na klupi, možda je za trenutak okrenuo glavu prema meni, ili se meni tako učinilo. Malo sam se začudio zbog toga, a može se reći da sam bio i razočaran što se nije desilo onako kako sam zamišljao.

Sutradan, u isto vreme, bio sam na istom mestu, kao da se nije ništa desilo, ako ne brojimo dvadeset i četiri časa koja su nepovratno prošla. Čovek je bio tu, na istoj klupi. Sada sam odlučio da mu pridem, da ga izbliža vidim. Međutim, dok sam mu prilazio, on je iznenada ustao i pošao. Pomiclio sam kako bi bilo dobro da i ja podem za njim i da ga sustignem, ali sam se predomislio i vratio se kod svoje klupe dok se je on udaljavao. Od jednom je stao, okrenuo se, pogledao prema meni začudeno, kao da se pita zašto ga ne pratim, učini neku grimasu, nešto što je ličilo na osmeh, i nastavi da se udaljuje.

Pustarom je išao čovek u belom kratkom sakou i sa crnom kapom. Veter je raznosio pesak: pesak se selio sa jedne na drugu gomilu kožastog zelenila. Pesak se valjao kao da neko iza žbunova maše belom maramicom, kao da poziva. Skutovi čovekovog sakoa su lepršali. Čovek je trčao pustarom. Bio je sasvim sitan. Kao tačika.

Ja sam ostao u tami, koja se spuštalа veoma brzo, da sedim na klupi, da čekam, znajući da će ova igra među nama trajati večito.«

7.

»Vidiš obe figure kako zaustavljene za trenutak, čine svoj poslednji pokret. Onaj koji je okrenut ledima, u dugačkom kaputu, nije završio korak, stopalo mu je malo podignuto. Ruke drži u džepovima i gleda u kameni zid koji se uzdiže pred njim. Drugi je čovek bliže tebi i on je zaustavio korak, u ruci drži neki predmet koji ti ne možeš da odgonetneš. Oko njih kamenje. Primećuješ kako se polako pred tvojim očima, odvija jedna strašna metamorfoza. Oni menjaju svoj izgled, postaju nekako masivni, teški, posive i na tvoje veliko iznenadenje, pretvaraju se u kamene figure ljudi, zaustavljenе u pokretu, izjednačene sa okolinom.«

sa makedonskog:
Dimče Biljanoski
polja 93 -